

РЕЦЕНЗІЯ

МЕТА ДЕРЖАВИ — ОБСЛУГОВУВАТИ ГРОМАДЯН ЧИ УПРАВЛЯТИ НИМИ?¹

Н. ДАВИДОВА

кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

США вважаються взірцем демократії та захисту прав людини. Цю аксіоматичну тезу піддав аналізу та вдалому спростуванню Ендрю Наполітано, наймолодший суддя Верховного Суду штату Нью-Джерсі, який 11 років викладав конституційне право в Школі права Сетон Хол, вів кілька телевізійних програм з правової тематики і випустив шість книг з конституційного права під своїм авторством.

Опис починається з історії Микити Хрущова, який після подорожі до Сполучених Штатів і побаченого успіху в культивуванні кукурудзи наказав вирощувати її повсюди в СРСР, включаючи Сибір. Зрозуміло, що природні умови не дозволили проекту завершитись успішно. На цьому прикладі Ендрю Наполетано вдало показує, як позитивне право, яке суперечить здоровому глузду і законам природи, приречене на невдачу. Самий лише факт прийняття закону не означає, що він є правом. Книга повна комічних та сатиричних прикладів, що підтверджують позицію автора. Наприклад, він пропонує Конгресу розглянути закон про скасування сили тяжіння, оскільки через неї багато людей похилого віку падає та отримує травми.

Автор порівнює позитивне право та природне право. Закони права повинні бути такими об'єктивними, як закони фізики чи хімії. Природні права, які не повинні залежати від волі держави, протиставляються політичним правам, якими держава наділяє громадян. Більшість прав у Конституції є природними правами. До винятків можна віднести право на розгляд кримінальної справи судом присяжних.

Як Джон Локк і Вольтер, Жан Жак Руссо і Бенджамін Франклін, Томас Джефферсон і Томас Пейн, автор твору підтримує лібертаріанську філософію. Ендрю

¹ *Napolitano A. O. It is Dangerous to Be Right When the Government is Wrong. The Case for Personal Freedom.* — Thomas Nelson, 2011. — P. 283.

Наполетано є представником класичного лібералізму, згідно з яким усі права повинні зосереджуватися в руках фізичних та юридичних осіб, а держава повинна існувати виключно для захисту цих прав. Автор звертається до аналізу таких форм лібералізму, як політичний, економічний, культурний, соціальний, та відкрито підтримує сучасного представника лібертаріанства в політиці — Рон Пола та його сина Ренда Пола. Сучасний лібералізм надає перевагу відкритому суспільству, заснованому на плюралізмі і демократичному управлінні державою, концепції особистої свободи, почутті власної гідності, свободі слова, загальних правах людини, релігійній терпимості, недоторканності приватного життя, вільному ринку, правовій державі, прозорості уряду, обмеженні державної влади, верховенстві влади народу, самовизначенні націй.

Автор звертається до історії створення США, Американської революції, Декларації про незалежність, Конституції. Створюючи Декларацію про незалежність, творці американської демократичної системи, засновники країни хотіли обмежити у владі британську корону, але вони не хотіли створювати власний уряд з безмежною свободою. Саме концепцію природних прав було покладено у Декларацію про незалежність: «всіх людей створено рівними; Творець обдарував їх певними невід’ємними правами, до яких належать життя, свобода і прагнення щастя». Американська війна за незалежність призвела до виникнення першої нації, яка розробила Конституцію на основі ідей ліберальної держави, особливо ідеї, що уряд керує державою за згодою народу.

Досліджуючи право власності, автор звертається до цілої низки судових рішень, що свідчать про відсутність чесної компенсації за вилучення приватної власності для суспільних потреб. У деяких випадках навіть самі суспільні потреби видаються примарними, і, таким чином, власність вилучається безпідставно. Межі здійснення прав повинні встановлюватись там, де починають порушуватись права третіх осіб, а не там, де існують абстрактні суспільні інтереси. Автор вдається до крайнощів і стверджує, що стягнення податків теж є незаконним позбавленням права власності. Не можна погодитись з думкою Ендрю Наполетано про те, що встановлення державою мінімальної заробітної плати чи максимальної тривалості робочого часу теж обмежує право власності тих, хто використовує найману працю. Хоча вплив держави повинен бути мінімальним, завжди залишаються сфери суспільних відносин, де вимагається імперативне втручання держави.

Окремо розглядаються порушення права на свободу слова. Перша Поправка до Конституції, згідно з якою «Конгрес не може приймати закони, які... обмежують свободу слова, преси...», часто нехтувалась шляхом прийняття законів, які обмежували це право. Наприклад, Президент Джон Адамс у 1798 р. (всього 11 років після прийняття Конституції) підписав закон про заклик до заколоту, згідно з яким скандальні, злісні заяви проти уряду чи держслужбовців визнавались злочином. Наводяться приклади суворої цензури з боку держави, в результаті якої засуджувались кінорежисери, поети та митці. Напрошується аналогія з нашої історії, з періоду сталінських репресій. Ендрю Наполетано критикує уряд, який визначає межі здійснення права на свободу слова. Держава визначає, в який час і якому місці, у який спосіб не можна виражати власні погляди. У національному парку Редвуд, що в Каліфорнії, є галявина біля автостоянки з

написом «Зона Першої Поправки», де закон дозволяє захисникам природи проводити зібрання та мітинги. Проведення заходів на території самого парку заборонено. Таке обмеження, на думку автора, не є обґрунтованим та доцільним.

У главі, яка стосується права на мирні зібрання, відстоюється думка про те, що особа є вільною щодо вибору гостей у своєму домі, вибору ресторану для вечері, вибору сусіда в поїзді метрополітену. Ці приклади вибору є прикладами дискримінації, що не забороняється. Чому забороняються інші види дискримінації? Якщо у особи є право обирати, з ким вона хоче об'єднатись, а з ким не хоче, це означає, що у особи є право бути расистом. Треба поважати вибір особи незалежно від того, чи є цей вибір гарним чи поганим. «Расист має законне право бути расистом. Ненависник жінок має законне право бути ненависником жінок. Гомофоб має законне право бути гомофобом» (с. 55).

Право на свободу пересування також підлягає постійному і необґрунтованому контролю, обмеженню та порушенню. Це пов'язано з перевітками, які проводяться в кожному аеропорту при проходженні контрольного пункту. Кожного разу, коли нас оглядає офіцер служби безпеки, порушується Четверта Поправка до Конституції (право на недоторканність особи не можна порушувати безпідставними обшуками). Право на свободу пересування прямо не закріплено ні в Конституції, ні в Біллі про права, тому що воно втілено в загальному праві на свободу. Удаючись до крайнощів, автор стверджує, що право на свободу пересування не повинно обмежуватись кордонами країни, а тому кожна людина вільна переїжджати з країни в країну на власний розсуд. Державний контроль над процесом імміграції теж є незаконним. Відкриття кордонів та відсутність контролю за переміщенням людей, на думку автора, позитивно вплине на економіку Сполучених Штатів.

Окремо розглядається право на приватність. Навіть така найбільш приватна сфера життя, як сімейне життя, піддається правовому контролю. Чому треба отримувати згоду держави на укладання шлюбу? Без участі держави особа вирішує, в який коледж вступити, яку професію обрати, в якому регіоні проживати. Чому держава контролює, з ким особа хоче провести залишок життя? На жаль, уряд змістив акцент з питання «які сфери приватного життя слід регулювати» на питання «як повинно відбуватись регулювання».

Вважається, що американська правова культура побудована на принципі індивідуалізму та примату приватного над публічним. Останні зміни підтверджують протилежне. Ситуація із захистом особистих прав значно погіршилась після теракту у Нью-Йорку 9 вересня 2011 р. Спецслужби більш ретельно перевіряють громадян і нехтують при цьому правами людини, надаючи перевагу суспільній небезпеці.

Джордж Буш 26 жовтня 2011 р. підписав Закон, що об'єднує та зміцнює Америку шляхом застосування необхідних заходів для протистояння тероризму (Патріотичний Акт). Закон надав уряду та поліції широкі повноваження з нагляду за громадянами, розширив права ФБР з прослуховування телефонних розмов, відслідковування електронних повідомлень та іншої кореспонденції. Закон спрямовано на захист суспільної безпеки шляхом нехтування правами приватних осіб. На думку автора, уряд, що тримає людей в безпеці, але при цьому нехтує особистими правами, перетворюється у тиранію. Закон розглядається

як такий, що порушує Четверту Поправку до Конституції, однак офіційно його не було оскаржено. Навпаки, Закон декілька разів був пролонгований, а чергове продовження його дії відбулося у 2012 р.

Пропагуючи повну і абсолютну владу над власним тілом, Е. Наполетано відстоює легалізацію проституції, торгівлі людськими органами та наркотичними засобами. Це повинно, на думку автора, призвести до зменшення витрат бюджету на боротьбу з цими незаконними видами діяльності та збільшити податки, що сплачуватимуть споживачі цих товарів та послуг. Тобто очевидна економічна вигода від такої легалізації. Особа повинна мати можливість самостійно вирішувати, як використовувати власне тіло та його частини, автор вважає державне втручання в цю приватну сферу не виправданим. Також критикується правове регулювання на ринку харчової промисловості та ресторанного бізнесу, яке забороняє використання тих чи інших продуктів та інгредієнтів для вживання. Доросла людина повинна сама вирішувати, що, скільки та де споживати. Вживаючи наркотики, людина шкодить лише власному здоров'ю і не порушує права третіх осіб, тому не можна її обмежувати в реалізації цього права.

Окремо розглядається право на самозахист, яке опосередковано закріплене в Другій Поправці до Конституції (право народу мати й носити зброю не повинне обмежуватися). Зброя покликана захищати природне право на життя, на право власності. Держава застосовує всі заходи для обмеження та позбавлення права на зброю. Основна мета — це утримання контролю над населенням. Наводиться статистика, згідно з якою в ті періоди, коли державний контроль над зброєю був мінімальним, кількість вбивств і злочинів із використанням зброї зменшувалась, і навпаки. Чому закон не вимагає державної реєстрації книг у приватній бібліотеці, а вимагає реєстрації зброї? Легальна заборона мати зброю не зупинить злочинців від володіння нею, а лише змінить спосіб її придбання на незаконний.

Лейтмотивом всієї книги є теза про те, що уряд повинен існувати для захисту наших прав, а не для того, щоб їх обмежувати. Уряд повинен існувати для задоволення потреб людей, а не для того, щоб керувати нами. Людину не можна позбавити особистих прав, але можна позбавити уряд, який обмежує особисті права, влади. Звертається увага не на обмеження того чи іншого конституційного права, а на загальну тенденцію американської політики, яка спрямована на збільшення ролі держави і зменшення значення приватної особи. Вважаємо, що книга заслуговує на переклад українською чи російською мовами, щоб стати доступною широкому колу читачів.